

# Uloga stručnih suradnika u procjeni razvojnih rizika i podršci učenicima tijekom COVID-19 krize i nastave na daljinu

Seminar za stručne suradnike  
u osnovnim i srednjim školama  
*Prepoznavanje i procjenjivanje razvojnih rizika i  
sigurnosti djece: Pretpostavka unapređenja  
međuresorne suradnje u zaštiti dobrobiti djece*  
Prof. dr. sc. Marina Ajduković  
2020.

# Što je obilježilo odgojno-obrazovni proces i kulturu ustanova tijekom 2020.?

- Višestruke promjene načina rada potaknute COVI-19 pandemijom
- Povećani zahtjevi za prilagodbom i povećana razina stresa učenika, roditelja i djelatnika
- Sve češće krize iscrpljivanja zbog duljine trajanja i neodređenosti COVID 19 pandemijom na svim razinama – nacionalnoj, regionalnoj, organizacijskoj, obiteljskoj i individualnoj razini

# Što je novo u životima djece?

- Djeca svih uzrasta i iz svih socioekonomski okruženja iskazuju:
  - osjećaj socijalne izolacije, usamljenosti, frustracije, zbunjenosti i tjeskobe
  - nedostaje im rutina odlaska u školu i bivanja s prijateljima
  - preuzimaju stres iz obitelji
  - nedostatak privatnosti kako bi mogli povjerili svoje osobne brige, bilo online ili telefonom

# Izloženost djece nasilju

- Stručnjaci su usklađeni u procjeni da su za vrijeme *lockdowna* djeca bila izložena povećanoj opasnosti od obiteljskog nasilja, ali i od seksualnog zlostavljanja na internetu, uključujući i *grooming* aktivnosti (nagovaranje na seksualne aktivnosti *online*).
- Na to su vrlo brzo i profesionalno ukazivali tekstovi objavljeni na mrežnim stranicama Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba kao npr.:
  - Kornavirus (COVID-19) i djeca: opasnost od zaraze i zaštita od obiteljskog nasilja u uvjetima socijalnog distanciranja (24. 3. 2020.)
  - UPOZORENJE: Za vrijeme izolacije raste rizik za obiteljsko nasilje i zlostavljanje djece (29.3. 2020.)

# Što poručuje UNICEF?

- Analizirajući učinke pandemije COVID-19 UNICEF je prepoznao nekoliko potencijalnih negativnih posljedica za djecu i adolescente, uključujući povećani rizik od zlostavljanja djece i izloženosti nasilju. Kao što se napominje u UNICEF-ovo izvješću:

*Iz prethodnih zdravstvenih hitnih slučajeva znamo da su djeca pod povećanim rizikom od eksploatacije, nasilja i zlostavljanja kada se škole zatvore, prekidaju socijalne službe i ograničava kretanje... djeca s invaliditetom, marginalizirana djeca i druge ranjive skupine više su izložene tim utjecajima.*

- Ovaj rizik je povećan zbog povećane razine stresa kod roditelja/skrbnika i korištenja nefunkcionalnih mehanizama suočavanja, poput zlouporabe alkohola, ili/i izostanka ili smanjenog pružanja podrške od strane socijalnih službi kao i gubitka ili manje dostupnosti prirodnih mreža podrške u obitelji i zajednici.

# Čemu su još djeca izložena?

- Pandemija ima posebno jaki negativni učinak na obitelji koje su već bile ranjive, posebno na one koji žive u siromaštvu ili riziku od siromaštva
- Negativne posljedice loših ekonomskih politika dodatno povećavaju probleme mnogih drugih obitelji
- Posebno zabrinjavaju slučajevi učenika kojima boravak kod kuće nije uvijek siguran uključujući i to da su mala djeca ostajala sama kod kuće.

# Djeca u riziku

- Za one koji teže žive škola je važna sigurnosna mreža, jedinstveno mjesto za izgradnju otpornosti. Posljednjih godina u školama su se pojavile brojne inicijative za potporu razvoju ranjive djece. Cilj ovih projekata je osigurati da škole budu sigurna i umirujuća mjesta za sve učenike - drugim riječima, utočišta.
- U razdoblju pandemije nužno je usredotočiti se na akademsku i psihološku dobrobit za svu djecu, ali i razviti jasan plan za održavanje akademskih i socijalnih vještina, kao i psihološku dobrobit za djecu koja su imala poteškoća ili/i živjela i rizičnim okolnostima i prije pandemije.

# Podsjetimo se

Djeca dolaze iz različitih obitelji – to ne smijemo zaboraviti!

- Djeca koja dolaze iz različitih obitelji, koje su različito pogođene trenutnom situacijom i koje se na različite načine nose s ovom situacijom (npr. prijašnje bolesti užih i daljnjih članova obitelji, samoizolacije radi kontakta s nekim ili „samo“ boravak kod kuće radi opće preporuke, pogođenost potresom).
- Djeca mogu imati izraženije neke reakcije ako dolaze iz obitelji koje od prije imaju neke faktore rizika, kao npr. razvod roditelja i loši odnosi među roditeljima, neredoviti kontakti s roditeljem s kojim dijete ne živi, ili ranija teška bolest ili smrt nekog od roditelja... (Jaman, Malnar, Tir Babić, Vac Burić i Vuko, 2020.)



# Podsjetimo se

- Rezultati istraživanja „*Ekonomске teškoće obitelji, psihosocijalni problemi i obrazovni ishodi adolescenata u vrijeme ekonomske krize*” su pokazali da su mladi čije su obitelji izložene ekonomskim teškoćama u povećanom su riziku za doživljavanje različitih nepovoljnih životnih događaja, manje su zadovoljni svojim životom, iskazuju više problema depresivnosti, anksioznosti i stresa, čine više nasilja u obitelji i bliskim odnosima te više konzumiraju psihoaktivne tvari u odnosu na vršnjake koji ne žive u obiteljima s ekonomskim teškoćama.
- Iz ovog razloga potrebno je učiniti sustav podrške mladima i njihovim obiteljima učinkovitijim, dostupnijim i pravovremenim. To je posebno naglašeno u kriznim razdobljima kao što je COVID-19 pandemija.
- Za to su potrebne koordinirane intervencije intervencijama obiteljima s djecom u riziku većeg broja sustava uključujući pomoć obiteljima s ekonomskim problemima kroz konkretnu (materijalnu) pomoć obiteljima (prijevoz, udžbenici, stipendije... ), ali i podrška roditeljima u suočavanju sa stresom te jačanje roditeljskih kapaciteta za „uključujuće” roditeljstvo kroz ravnotežu kontrole i postavljanja granica i iskrene zainteresiranosti za dijete.

# Škola kao „sigurnosna mreža” učenika

- Za svu djecu, a pogotovo djecu koja odrastaju u rizičnim okolnostima, škola predstavlja sigurnosnu mrežu učenika
  - Važnost školskog okruženja vidljiva je i u nalazu istraživanja „Kako je biti adolescent u Hrvatskoj” (ERF, 2019.) da veća privrženost školskom okruženju garantira manje emocionalnih problema - mladi koji su privrženiji školi iskazuju manje simptoma anksioznosti.
- U vrijeme kriza velikih razmjera povezanost učenika sa školom je još važnija.
- Ključni dio te mreže, povezan s općom dobrobiti učenika, čine stručni suradnici u školama čiji se profesionalni svijet brzo i dramatično mijenja, s obzirom na to da su morali naučiti kako pružati podršku učenicima, roditeljima, kolegama i kolegicama u virtualnom kontekstu.

# Obilježja visokorizičnih obitelji....

## Poznato?

Siromaštvo  
Loši stambeni uvjeti  
Zdravstveni problemi  
Slabe obrazovne mogućnosti  
Nedostatne vještine (različitog tipa)

Traume u ranom djetinjstvu  
Iskustvo s roditeljima niskih roditeljskih kompetencija

Slabe mogućnosti zapošljavanja  
Nedostatak socijalnog kapitala  
Nedostatak obiteljske i podrške iz zajednice  
Kriminal

Mentalno-zdravstveni problemi  
Zlouporaba sredstava ovisnosti  
Nasilje...



**DJECA ČESTO OČITUJU PROBLEME U  
PONAŠANJU**

# Kako stručnjaci mogu ojačati „sigurnosnu mrežu” djeci?

- Kako ste vi ojačavali tu „sigurnosnu” mrežu djece u redovnim uvjetima, a kako u doba „lockdowna, a kako danas?
- U čemu su potrebe i rad s djecom sada drugačiji nego ranije?
- U čemu su potrebe i rad s roditeljima sada drugačiji nego ranije?
- U čemu su potrebe i rad s učiteljima/nastavnicima sada drugačiji nego ranije?

# Kako stručni suradnici mogu ojačati tu „sigurnosnu mrežu” u redovnim uvjetima?

- U redovnim uvjetima rada stručni suradnici znaju što se zbiva s učenicima jer im to oni kažu u spontanim ili dogovorenim susretima u školi.
- U redovnim uvjetima rada u školi stručni suradnici
  - u dogovorenim susretima s učenicima mogu osigurati brigu o mentalnom zdravlju kroz individualno ili grupno savjetovanje
  - obilaziti razrede ili na neki drugi način promatrati pojedinog učenika ili ponekad grupu učenika
  - savjetovati s učiteljima i roditeljima s namjerom da se riješe ili umanje ne problemi koji ometaju učenje i socijalnu interakcije učenika u školi
- Jesmo li sada u redovnim uvjetima rada?
  - Uputa da stručni suradnici ne ulaze u razred, već da učitelj šalje dijete stručnom suradniku na individualne razgovore
  - Epidemiološki opravdano, ali što nedostaje ....

# Kako je to u okolnostima hibridne nastave ili nastave na daljinu?

- U okolnostima *online* nastave stručni suradnici mogu češće i ustrajnije kontaktirati s učenicima, bilo online ili telefonom, tražeći vrijeme kada će učenik imati više slobode da otvoreno razgovara o osobnim problemima.
- Stručni suradnici se mogu ponekad uključiti u *online* nastavu kako bi promatrali i procjenjivali koliko se učenici angažiraju.
- Ako primijete nešto zabrinjavajuće vezano uz učenikovu dobrobit, stručni suradnici mogu pribjeći resursima u zajednici, uključujući ih u aktivnosti udruga civilnog društva ili obavijestiti stručnjake CZSS koji mogu otići u obitelj učenika.
- Provođenje *wellness* provjera (wellness checks), i to ne samo za one učenike koji su već u prepoznat da su u riziku, već za *sve* učenike. Cilj toga je provjeriti jesu li učenikove osnovne potrebe zadovoljene te da mu se, ako zatreba, osiguraju neke dodatni oblici podrške i pomoći.
- Nekim učenicima i dalje treba kontinuirana podrška. Za mnoge od njih, potrebe vezane uz učenje i socio-emocionalne potrebe umnogostručile.

# Rad s roditeljima

- Tko su sve korisnici stručnih suradnika? Tradicionalno, učenik je korisnik, a ponekad učenik i učitelj zajedno. Tijekom zatvaranja škola i prelaska na *online način* rada roditelji učenika također su postali korisnici, ali i značajan resurs za rada na otklanjanju poteškoća učenika kao što je npr.
  - ometajuća i regresivna ponašanja
  - otpor prema novim rutinama za vrijeme nastave od kuće
  - općenito nevoljkost za učenje.
- A što se očekuje od roditelja
  - da se ponašaju kao učitelji za mlađu djecu
  - kao supervizori za učenje od kuće za stariju djecu
  - neki stručni suradnici su u situaciji da „treniraju” roditelje kako da bolje upravljaju djetetovim ponašanjima koja ometaju učenje.
- A kako roditelji koji su pod stresom na to reagiraju?

# Koliko je sve to realno?

- Stručni suradnici u školama su orijentirani na osnaživanje, pružanje podrške djeci i njihovim obiteljima, pružanju podrške učiteljima u ovim u cilju osiguravanje dobrobiti djece u ovim nesigurnim vremenima, nastojeći da i sada ili upravo sada ih nauče neke životne vještine koje im mogu pomoći djelotvornijem suočavanja s kriznim situacijama i kasnije u životu.



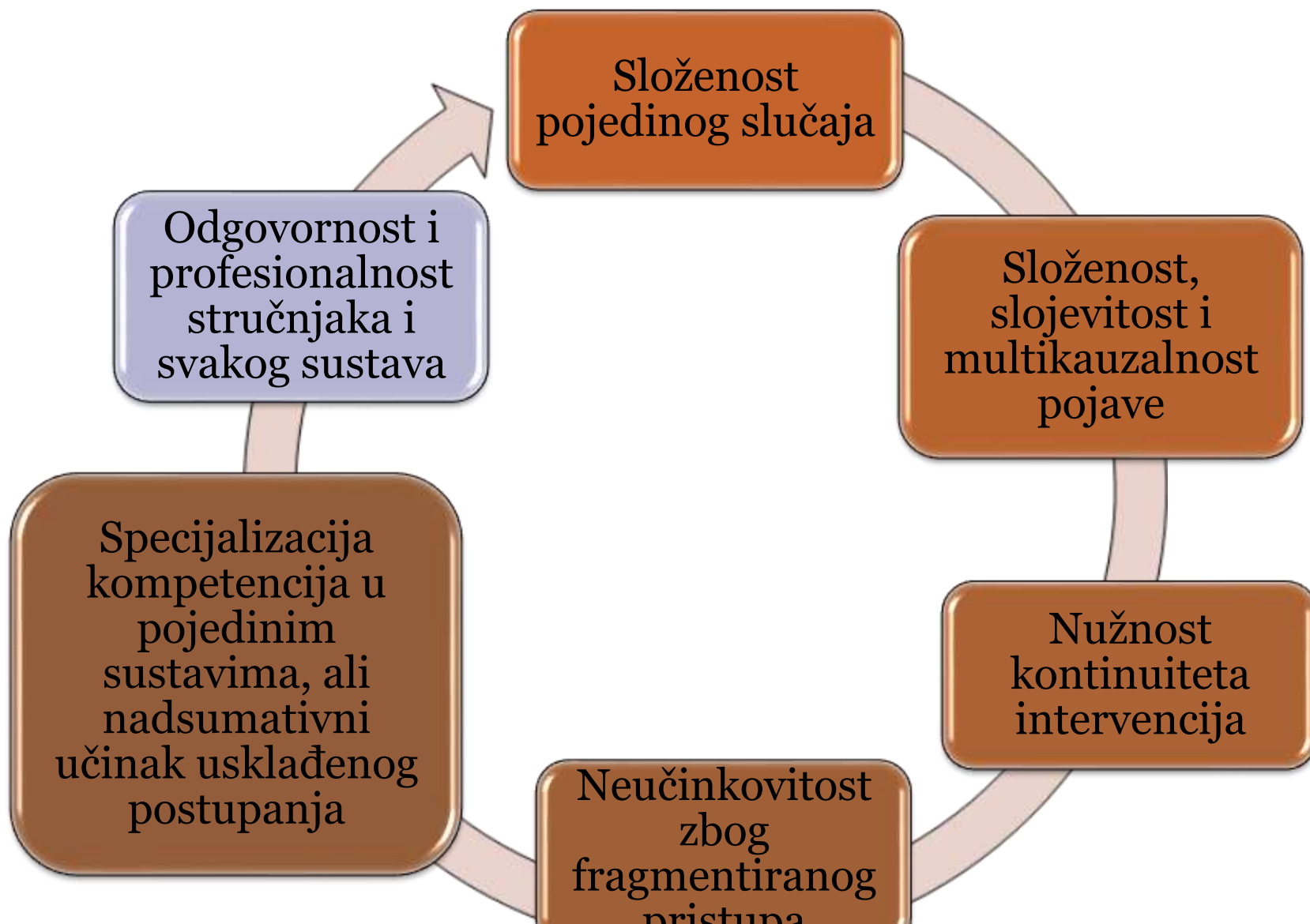
# Koje su to ključne vještine?

- Kritičko mišljenje
- Emocionalna regulacije



- Trenutno i dugoročno nam treba svima
- No ne zaboravimo....
  - I stručni suradnici su „samo” ljudi pogođeni COVID-19 kao i svi ostali građani Hrvatske.
  - Škole ne mogu odgovoriti na sve potrebe djece i njihovih obitelji

# Značaja međuresorne suradnje u zaštiti dobrobiti djece



# Pretpostavke suradnje

- Dijeljenje kompetencija, izobrazbe, moći, ideala, jezika/rječnika, zajedničke „filozofije” djelovanja.
- Izbjegavati obesnaživanje pojedinih dionika suradnje uzajamnim optuživanjem, već govoriti o najboljoj praksi.
- Znanje, zajedničko razumijevanje i odgovornost što svatko treba činiti u slučajevima rada s traumatiziranim djetetom.



- Premda je nužna, suradnja je složena i teška jer pretpostavlja usklađene politike, procedure i izobrazbe, superviziju, podršku i vrijeme koje će ju omogućiti.

# Profesionalni stres i sagorijevanje kao prepreka suradnje?

- Što se događa kad ne samo pojedinaca nego i tim, organizacija ili čak cijeli sustav „sagore“?
- Poznajući znakove i posljedice profesionalnog sagorijevanja odgovor je jasan - suradnje nije moguća.....
- U takvim situacijama se događa se paradoks - onda kada trebamo profesionalno najviše jedni drugima da dijelimo odgovornost da se povežemo, imamo najmanji kapacitete za suradnju i najmanje povjerenja

## Strategije “preživljavanja”

- ***Spašavanje nasuprot osnaživanju.*** Pod pritiskom hitnosti i često velikih očekivanja okruženja, stručnjak može potpuno preuzeti odgovornost za „slučaj“ te pružati pomoć i u stvarima koje dijete ili/roditelj može uraditi sam.
- ***Povlačenje nasuprot preuzimanja profesionalne odgovornosti.*** Da bi emocionalno „preživio“ stresnost rada na nekim „slučajevima“, stručnjak upućuje dijete ili/roditelja drugom stručnjaku ili u drugi sustav i onda kada to ne bi trebalo.
- ***Pretjerano suosjećanje umjesto djelotvornosti.*** Stručnjak je pretjerano suosjećajan i poistovjećen s djetetom ili/roditeljem, tako da počinje osjećati da je i sam žrtva. Izrazito je angažiran, ali aktivnosti mogu biti neprikladne i konfuzne.

## Strategije “preživljavanja”

- ***Umanjivanje i potiskivanje.*** Da bi izbjegao dodatno radno opterećenje ili da bi se zaštitio od emocionalne iscrpljenosti stručnjak:
  - "ne vidi" odnosno poriče ili umanjuje problem ("Ima i puno težih slučajeva")
  - premješta problem ("Sve je to zbog siromaštva / alkohola")
  - povlači se i udaljava („Čula sam za to od drugih, ali sam mislila da nije tako strašno“)
  - posredno okrivljuje dijete ili/roditelja ("Mogla bi se i ona malo potruditi")

# Supervizija kao jedan od načina osnaživanja stručnjaka

- Prevencija sagorijevanja na poslu i zaštite mentalnog zdravlja stručnjaka
- Osiguravanje bolje kvalitete rada
  - solidarnost, reflektivnost i etičnost
  - cjeloživotno učenje kao zajednička odgovornost pojedinaca i poslodavaca
  - autentično partnerstvo s drugim profesijama
- Koje su još alternative superviziji?
  - Tzv. metoda kolegijalnog razmatranja usmjerena na razvoj relacijskih kompetencija (Juul i Jensen, 2010.:140-142)

# Izvori

- School Social Work in the Time of COVID-19: When Human-Centered Work Moved Online - REL West. The U.S. Department of Education's Institute of Education Sciences f <https://ies.ed.gov/ncee/edlabs/regions/west/Blogs/Details/20>
- Four strategies to support vulnerable students when schools reopen after coronavirus. <https://www.unicef.org/coronavirus/how-protect-your-family-mental-health-face-coronavirus-disease-covid-19>.
- Ajduković, M. (2020). Procjena razvojnih rizika učenika u tijekom COVID-19 krize i nastave na daljinu. Prezentacija. Državni stručni skup "Uloga sudionika odgojno-obrazovnog procesa u kreiranju kulture ustanove", Agencija za odgoj i obrazovanje. Online, 22. listopada 2020.
- Jaman, K., Malnar, P., Tir Babić, M., Vac Burić, N. i Vuko M. (2020.) Psihološki aspekti rada s djecom u vrtiću u vrijeme korone. U: Koronavirus i mentalno zdravlje. Psihološki aspekti, savjeti i preporuke. Hrvatska psihološka komora. [http://psiholoska-komora.hr/static/documents/HPK-Koronavirus\\_i\\_mentalno\\_zdravlje.pdf](http://psiholoska-komora.hr/static/documents/HPK-Koronavirus_i_mentalno_zdravlje.pdf)